

ГІЯДОР СТРИПСЬКИЙ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА НА ЗАКАРПАТТІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42)

УДК 811.161. 2(477.87) (091) Стрипський

DOI:10.24144/2663-6840/2019.2(42).28–37.

Галас А. Гіядор Стрипський в історії українського мовознавства на Закарпатті; кількість бібліографічних джерел – 32; мова українська.

Анотація. У статті окреслено місце Гіядора Стрипського в історії українського мовознавства на теренах Закарпаття. Схарактеризовано внесок Г.Стрипського у становлення ряду напрямків мовознавчих досліджень. Зактуалізовано значення результатів наукової діяльності вченого для подальших мовознавчих студій.

Ключові слова: Г. Стрипський, Закарпаття, історія мовознавства, мовознавчі студії.

Постановка проблеми. В історії становлення і розвитку мовознавчих галузей на теренах Закарпаття кінця XIX – початку XX ст. особливе місце належить Гіядору Стрипському (1875–1946), чия багатогранна наукова, видавнича, літературна, громадська, потужна перекладацька діяльність належно визнана у ряді праць [Удварі 2003, с. 464–470; Лебович 2018, с. 11–43, Мушинка 1995, с. 46–50]. “Світлим духом на Угорській Русі” назвав Г. Стрипського В. Гнатюк, М. Мушинка – одним із найвишараніших учених-гуманітаріїв Закарпаття кінця 19 – початку 20 ст. Праці Г. Стрипського, надруковані у періодичних виданнях різних країн, залишаються недоступними широкій науковій спільноті, а в Україні вони мало відомі. А між тим, як слушно відзначає дослідник М. Мушинка, праці Гіядора Стрипського побудовані на глибокому вивченні архівів, друкованих джерел та власних польових досліджень, відповідають найсуворішим вимогам науки, а одночасно вони писані простим і дохідливим стилем, на них покликаються вчені Угорщини і Румунії [Мушинка 1995а, с. 78]. Незважаючи на ряд досліджень науковців України і зарубіжжя, значна за обсягом і різноманітна спадщина цього неординарного вченого ще не стала предметом комплексного наукового вивчення.

Аналіз досліджень. Оглядові відомості про життєвий шлях, освіту, подвижницьку громадсько-просвітницьку, видавничу діяльність, а також стислий огляд здобутків в історії літератури, палеографії, етнографії, етнології, фольклористиці, мовознавстві, бібліографії є в багатьох енциклопедичних виданнях [Галас 2000, с. 607; Поп 2006, с. 340–341; ЕУ 1976, с. 3073; Хланта, 2007, с. 314; Габор 1998, с. 304–307, Павленко 1999, с. 163]. У “Календарі “Просвіти” в Ужгороді та в інших виданнях з нагоди ювілейних дат надруковані нариси про Г. Стрипського [Мушинка 1995а, с. 73–78; Тиводар, 2015, с. 39–42; Сюсько 2004, с. 125–127]. Зіставлення оцінок-характеристик постаті Гіядора Стрипського у цих та інших виданнях дає підстави стверджувати, що обсяг і зміст відомостей, достовірність й інтерпретація викладених фактів спричинені, очевидно, типом і призначенням

видання, світоглядними і науковими поглядами авторів публікацій. Пор.: “український та угорський філолог, фольклорист, перекладач” [Галас, 2000, с. 656]; “український громадський діяч, фольклорист, етнограф, письменник, перекладач, публіцист, редактор” [Габор 1998, с. 304], “письменник, фольклорист, історик, мовознавець і літературознавець” [Сюсько 2004, с. 125], “закарпатоукраїнський етнограф” [УЗЕ 1930, т. 3 с. 207], “закарпатський діяч, історик, філолог і етнограф” [ЕУ 1976, с. 3073], “письменник, журналіст, перекладач, фольклорист, етнограф, історик літератури, русинський громадський діяч” [Поп 2006, с. 340], “бібліограф, етнограф, літературознавець” [Лебович 2018, с. 11], “закарпатський славист, етнограф та літературознавець” [Гнатюк 1998, с. 428], “відомий громадськості як український і руський бібліограф, фольклорист, літературознавець” [Удварі 2003, с. 464]. І.Удварі слушно зауважив про те, що діяльність Г.Стрипського менш відома у мовознавстві і художній літературі [Удварі 2003, с. 464]. З мовознавчих студій наукової спадщини Г. Стрипського відомі публікації К. Галаса “Закарпатоукраїнський ономаст Гіядор Миколайович Стрипський” [Галас 1971, с. 299–305], розділ “Г.М.Стрипський” у праці “Українська топонімія Закарпаття в лінгвістичному аспекті” [Галас 1979, с. 34–41], “Пам’яткознавчі розвідки Г.Стрипського у виданнях Підкарпатського об’єднання наук” [Сугоняк 2016, с. 177–179].

Попри окремі ґрунтовні розвідки, присвячені питанням ономастики у спадщині Г.Стрипського, в українському мовознавстві досі немає комплексного дослідження мовознавчих наукових напрацювань Г.Стрипського, не визначено в повній мірі місце Гіядора Стрипського в історії українського мовознавства на теренах Закарпаття.

Мета статті – схарактеризувати внесок Гіядора Стрипського у становлення мовознавчих галузей на Закарпатті в кінці 19 — на початку 20 ст., визначити місце вченого в історії мовознавства на Закарпатті.

Виклад основного матеріалу. Оцінюючи постать Гіядора Стрипського в загальному контексті історії української науки, літератури, культури, не

можна не враховувати при цьому дотичних питань його біографії, походження, освіти, переконань, наукових інтересів, зв'язків, суспільно-історичних обставин. Гіядор Миколайович Стрипський народився 7 березня 1875 року в с. Шелестово на Мукачівщині в родині греко-католицького священика. Навчався в Ужгородській гімназії, яку закінчив у 1893 р. Високу освіту здобував у трьох європейських університетах. Після закінчення гімназії вступив на філософський факультет до Будапештського університету, де навчався до осені 1897 р. У 1896 р. під час третьої етнографічної експедиції В. Гнатюка на Закарпаття Г. Стрипський познайомився, а згодом близько потоваришував із ним. Саме В. Гнатюк спонукав Г. Стрипського до культурно-просвітницької роботи і справив значний вплив на формування його мовної свідомості. Під впливом В. Гнатюка у 1897 р. Г. Стрипський вступає на філософський факультет Львівського університету, де навчався протягом одного семестру. У Львові він знайомиться з українськими письменниками, науковцями, громадськими діячами – І. Франком, І. Верхратським, С. Томашівським. За підтримки В. Гнатюка заснував першу на Закарпатті читальню “Просвіти” у с. Скотарському на Воловеччині. У зв'язку з сімейними обставинами Г. Стрипський залишає навчання у Львові і з 1898 р. навчається в Коложварському університеті. В 1900 р. успішно завершує студентські студії з дипломом доктора філософії і гімназійного професора. На думку І. Удварі, саме коложварські студії, основи коложварської наукової школи, духовне середовище на все життя визначили діяльність Стрипського [Удварі 2003, с. 464]. Протягом 1900–1908 рр. працював в Національному музеї в Коложварі (Клуж) і одночасно викладав в університеті руську мову. У цей час записував у Марамороському, Угочанському і Березькому комітатах фольклорні тексти та етнографічні матеріали, захопився відшукуванням і дослідженням рукописних пам'яток XVI–XVIII ст., про що писатиме у листах до свого близького товариша В. Гнатюка. На початку 1910 р. Г. Стрипський вирішує переїхати до Будапешта. У листі до В. Гнатюка від 14.03. 1910 р. Г. Стрипський повідомляє, що його “іменовано за кустоса до Національного музею в Будапешті”, а оскільки переїзд вимагав значних фінансових витрат, він щиро зізнається: “Господи борони, які я тут гроші потребую!” Г. Стрипський знаходить вихід зарадити своєму фінансовому становищу, передавши товариству ім. Шевченка у Львові цілу свою збірку рукописів старих, так і старих друків руських, набутих ним за “однорічну службу шульмайстерську по Мараморощи”. “Будь ласкав переглянь усі кавалки і суди по своєму сердцю та видобудь мені за них якісь крейцари од товариства. Є між ними й першорядні твори...” [Стрипський, листи до В. Гнатюка].

У Будапешті Г. Стрипський працює заступником завідувача, а згодом завідувачем географічного відділу Національного музею Угорщини. У грудні 1918 р. угорський уряд проголосив утворення автономної “Руської Країни”. До складу комісаріату, який відав справами Закарпаття, в Будапешті

увійшов Г. Стрипський. З нагоди призначення його повноважним у справах освіти В. Гнатюк надрукував у газеті “Вперед” статтю “Д-р Гіядор Стрипський”, метою якої було ознайомити ширше коло читачів із діяльністю Г. Стрипського. Автор статті, який “цілий ряд літ стояв у зносінах із Гіядором Стрипським”, чітко визначив його українську орієнтацію: “...Гіядор Стрипський довгий час був майже самотній поміж угорськими українцями, що тримався чистої української орієнтації та доховав несплямлений прапор до нинішнього часу” [Гнатюк 1919, с. 3].

На філософському факультеті Будапештського університету з ініціативи Г. Стрипського було засновано кафедру руської мови, яка мала б готувати педагогічні та наукові кадри для всієї “Руської Країни”. Водночас заснував у Будапешті видавництво “Час”, у якому започаткував видання серії “Пам'ятки русько-української мови та літератури” [Мушинка 1995а, с. 75].

Наукові змагання Г. Стрипського здобули заслужене визнання у науковому світі. З 1914 р. він обраний дійсним членом історично-філологічної секції НТШ у Львові. Г. Стрипський відкрив найстарішу румунськомовну друковану книгу (Євангеліє) й опублікував у 1913 р. працю “Найстаріший румунський друк латинкою”, за яку був обраний дійсним членом Румунської Академії наук. У міжвоєнний період Г. Стрипський опублікував значну кількість наукових праць переважно угорською мовою. Важлива праця цього часу – “Гдѣ документи старшей истории Подкарпатской Руси? О межевых названияхъ” (1924).

На початку 20-х років Г. Стрипський приїжджав із Будапешта на Закарпаття, був серед перших засновників товариства “Просвіта” в Ужгороді, брав участь у громадському житті краю. Ще в грудні 1919 р. Г. Стрипський у помешканні А. Волощина в Ужгороді, де були також Ю. Брашайко, С. Фенцик, М. Творидло, А. Штефан, М. Григаші, М. Стрийський, взяв участь у дискусії з питань, пов'язаних із станом культури і мовним питанням у краї, розповів про створення “Просвіти” в Будапешті.

Протягом 1916 року видавав у Будапешті часопис “Ukránia. Ukrán-magyar kulturális és gazdasági kapcsolatok szemléje” (“Україна. Огляд україно-угорських культурних та економічних зв'язків”), унікальне явище тогочасної угорської дійсності [Лебович 2018, с. 11]. В. Лебович подала загальну характеристику та огляд літературних публікацій цього часопису. Всупереч намірам редактора і видавця Г. Стрипського, задекларованим у програмній статті 25 грудня 1915 р., видавати часопис по три номери на місяць, вийшло всього 20 номерів. Перший угорський переклад “Заповіту” Т. Шевченка, здійснений Г. Стрипським, побачив світ у часописі “Ukránia”. Рядки з невеликої статті “Тарас Шевченко” Г. Стрипського і Балінта Варги: “Найкращі вірші поета перекладені всіма мовами світу [...]”. І ми опублікуємо найкращі твори великого українського поета угорською мовою” [Лебович 2018, с. 43], переконливо засвідчують мету створення і спряму-

вання часопису, у тематичному переліку запланованої тематики публікацій серед іншого виокремлено українсько-угорські літературні контакти: угорські письменники в українській літературі; угорські письменники в українському перекладі; наукова, публіцистична та адміністративна бібліографія і українській літературі. З українських письменників після Т.Шевченка Г. Стрипський високо цінував творчість І.Франка, який був для Г. Стрипського незаперечним авторитетом. У листах до І. Франка він наполегливо переконує його відібрати свої твори для перекладу: “Я знаю, що Вам усі ваші діти одинаково милі...”, а зміст оповідань інших авторів, які І. Франко порадить для перекладу Г. Стрипському, щоб був співзвучний із Франковими оповіданнями “бодай в загальній закрасці”. Далі автор конкретизує, що він має на увазі дві речі, яким надає особливої ваги у художньому творі: “насамперед всевітній, загально-людський предмет, потім здорову просту форму вислову”. Зразком, який відповідає цим вимогам, Г. Стрипський вважає оповідання І. Франка “Історія моєї січкари” [Галас 2013, с. 18]. Г. Стрипський успішно перекладав й інших українських авторів – М. Коцюбинського, С. Руданського, В. Стефаника.

У 1941–1943 рр. Г. Стрипський один із найактивніших, провідних членів Підкарпатського общества наук і найактивніших співробітників і дописувачів двотижневика “Літературної неділі” та журналу “Зоря=Hajnal”. Г. Стрипський мав талант натхненника й організатора наукової роботи. Саме завдяки зусиллям Г. Стрипського “Літературна неділя” з науково-популярного стала потужним науковим виданням.

Г. Стрипський, який із властивою для нього самоіронічною манерою називав себе у листі до І. Франка “сяким-таким знавцем руського й російського языка” (Лист до І. Франка від 17 грудня 1906 р.), досконало володів кількома європейськими мовами, мав вроджений мовний смак і з великою любов’ю ставився до рідного народного слова.

Промовисту оцінку своєрідній постаті Г. Стрипського і його внеску в непросту історію рідного Закарпаття дав К. Галас, який був особисто знайомий із ним: “Віддаючи належне цьому працювотому співплемінникові” за його внесок у дослідження нашого краю, його культури, мови, літератури, за той максимум при можливому мінімумі, не слід забувати, що він був сином свого народу, але й свого часу і складних-прескладних обставин” [Галас 1992, с. 3]. До пріоритетних мовознавчих зацікавлень Г.Стрипського належать студії з ономастики й діалектології, історії мови, дослідження стародруків, питання правопису.

Початок наукового ставлення до українського власноіменного матеріалу на Закарпатті відомий ономаст Кирило Галас пов’язував саме з іменем Гядора Стрипського [Галас 1979, с. 34]. У відомій брошурі “Гдѣ документи старшей истории Покарпатской Руси? О межевых названиях” учений докладно виклав свої погляди на ономастику. У вступі “Слово къ читателю!” автор закликав учителів

стати активними помічниками у справі наукової фіксації топонімів з усієї території Закарпаття, які, за переконанням Г. Стрипського, є найдавнішими пам’ятками місцевої (підкарпаторуської, тобто закарпатоукраїнської) історії. І сьогодні актуально сприймається глибоке незадоволення автора поширеними в офіційному вжитку формами назв населених пунктів Закарпаття, у яких, за його словами, чимало плутанини. Очевидно Г. Стрипський планував, як видно з брошури, одержаний матеріал використати для вироблення відповідної термінології для шкільних підручників, для укладання словника і цим сприяти розвиткові народної мови літературним шляхом [Галас 1979, с. 34]. При цьому він орієнтував на створення термінології, відмінної від тієї, що вживалася в російських і галицьких підручниках. У розділі “Что такое межевые названия?” Г. Стрипський з’ясовує утворення географічних назв, при цьому К.Галас не погоджується з ним у тому, що топоніми живуть “на устахъ своего народа въ первородной ихъ формѣ, въ которой ихъ выдумали первые поселенцы-имядавцы), бо відомо, що топоніми, будучи часто відносно консервативними щодо змін, усе-таки з плином часу змінюються, інколи навіть дуже [Галас 1979, с. 36]. Топоніми – це, на думку Стрипського, записана в людській пам’яті історія розселення, це водночас найдавніші пам’ятки мови, вихідний пункт культурної історії Закарпаття [Стрипський 1924, с. 9–10].

Важливим у брошурі є практичний розділ “Инструкции для собираній межевыхъ названій Притисянской Руси”, в якому Г. Стрипський дає докладні поради, як правильно збирати й записувати топонімний матеріал і подає орієнтовні зразки необхідних записів. Анкета містила 25 складних і різних питань, тому, на думку О. Петрова, не мала великого успіху [Сугоняк 2013, с. 67]. Г. Стрипському належить термін “межові назви”, вжитий О. Петровим у праці “Карпаторуські межові назви з пол. XIX и поч. XX ст.” (1929). Значну частину праці О. Петрова становлять матеріали, зібрані Г. Стрипським особисто та анкетним способом. Інтерес ученого до народної української лексики і зокрема до топонімії не згасав [Галас 1979, с. 40].

Найпродуктивніший період ономастичних студій Г. Стрипського припадає на 40 роки ХХ ст. Більшість публікацій цього спрямування з’явилися у двотижневнику “Літературна неділя”. Докладний аналіз усіх ономастичних студій (розвідки, дописи, анкети, інші цінні матеріали) у виданнях Підкарпатського общества наук, зокрема й Г. Стрипського здійснила В. Сугоняк у статті “Ономастичні студії у виданнях Підкарпатського общества наук”, де підкреслює, що з-поміж публікацій під грифом ПОН протягом 1941–1944 рр. на теми з ономастики своєю проблемністю, оригінальністю, масштабністю мислення привертають увагу передусім статті і замітки Г. Стрипського [Сугоняк 2013, с. 67].

Г. Стрипський знову звертається до громадськості із закликом збирати закарпатську топонімію у розвідці “Чи знаете назву свого села?” [Стрипський 1942, с. 28–30], опублікованій у “Літератур-

ній неділі”. На цей раз автор спростив анкету до десяти запитань: 1. Як називається село по-руськи? (*nominativ*). 2. Чи називалося село раніше руським словом? 3. Звідки ви родом? (*genitiv*). 4. Де ви постійно проживаєте? (*locativ*). 5. Які частини має село? (вулиці, площі, ділянки). 6. Вирушіть у думці з одного пункту села, обійдіть цілий хотар (належні поселенню землі) до сусіднього села і скажіть, як називаються по порядку оранці, хаці, потоки, криниці, гори, полонини і т.д. 7. Як називається мешканець села в однині? Напр. село *Руськое*, а обиватель *русчанський*, чи *русчанин*. 8. Як називаються мешканці гуртом у множині: *русчане*. 9. Як у вас дражняться із сусідніх сіл глумливими прозиванками? 10. Які прізвиська (родинні імена) найуживаніші в селі, які розпізнавальні додаткові імена вони мають?

Г. Стрипський радить заповнювати анкету, чітко дотримувачись запропонованих і докладно описаних правил (усього 10 рекомендацій). Деякі з них: 1. Запитувати треба винятково селян, а не панів, як би добре вони не знали на справі. 2. Записувати назви сусідніх чотирьох сіл. 3. Запитувати потрібно не одну особу, а декількох, доповнюючи один одного, нічого не пропуститься. 4. Записувати слова точно, як вони звучать, діалектом, незважаючи на граматику.

Актуальність збору ономастичного матеріалу Г. Стрипський обґрунтовує передусім тим, що значна кількість народних назв населених пунктів (сіл) спотворена через незнання їх етимології, а також поширення в мадяризованому перекрученому вигляді. Апелюючи до мови народу, Г. Стрипський стверджує, що назви наших сіл – це спадщина далеких предків; це бесіда землі, свідки нашого історичного минулого, отже, слід ці назви більше шанувати [Стрипський 1942, с. 29]. Автор розвідки доводить, що тільки селяни знають, як ці назви слід вимовляти. Назви сіл і їх хутори з усіма долинами, лісами, пасовиськами, оранками – це словниковий матеріал, який треба би увіковічити у словнику руської мови [Стрипський 1942, с. 29].

У сучасному мовознавстві питання кодифікації назв населених пунктів і утворення нормативних відтопонімних прикметників, які можуть мати варіативні форми, не втрачає своєї актуальності. Г. Стрипський цілком слушно закликав не ставити штучних бар’єрів вільному вжитку народних географічних назв, всіляко демонструючи, що для забезпечення природного функціонування назв достатньо підтримати їх правильні генетичні народні форми, які люди вживають повсякденно, оскільки нав’язування штучних форм призводить тільки до необґрунтованого спотворення не лише архаїчного діалекту, а й ресурсів літературної мови.

Особливий інтерес викликала назва закарпатського села Осой (Осій), з приводу якої розгорілася активна дискусія на сторінках “Літературної неділі”. Як відомо, дискусію започаткував, Ф. Потушняк. Г. Стрипський, не прийнявши пояснення Ф. Потушняка, погодився лише з тим, що назва села є справді загадковою [Стрипський 1942, с.

246–249]. Він нарахував 25 топонімів *Осой* та з елементом *Осой-* і 10 — *Осонь* (цю форму схарактеризовано як “знетворену із *Осой* через глибоку давнину”). Висловивши припущення, що словом *Осой* називали спочатку гору, а не село, врахувавши географію топонімів *Осой*, учений стверджує: “Назва *Осой* є рішучо болгарським словом” [Стрипський 1942, с. 248]. Згодом Г. Стрипський, підбиваючи деякі підсумки дискусії, подав детальний історичний коментар, намагаючись показати, що слово *Осой* прийшло на землі Закарпаття десь у XII ст. з півдня. Його тішить рівень і результативність дискусії на сторінках “Літературної неділі” не лише щодо *Осою*, а й інших слів. Він закликає університетську молодь і учнів старших класів середніх шкіл на канікулах збирати назви, які ще живуть на устах народу і в пам’яті мешканців кожного села. На цьому матеріалі могло б постати кілька десятків дисертацій. І з цього мала б філологія та історія, за переконанням професора, значно більший хосен (користь), “якь той, что давь бы ся для народа власными стишками молодых силъ пера!” [Стрипський 1943, с. 83]. Автор мав на увазі передусім молодих письменників О. Балецького та К. Галаса, які в “Літературній неділі” друкували й свої поетичні твори, пройняті громадянським пафосом.

Праці Г. Стрипського “Что значить слово *синетарь*” (1941), “Як треба збирати матеріал до словаря” (1942), “Путаниця около назви *Осой*” (1942), “Ци єсть справным высловити прозвико “Гомичко” звуком *g*, яко *Gomicsko*?” (1943), “Другий выпуск про *Осою*” (1943), “И[з]ъ житя словъ...” (1943), “Як збирати и упорядковати нар. пѣснѣ” (1941), “Ци знаете назву свого села?” (1942), “По мадярски *Posvay* – по-руськи *Ольшавський*” (1942), “Ци правду учать нашѣ грамматики, что въ руськомъ язицѣ звука “*g*” не єсть?” (1943), “Обяснѣтъ сѣ слова” (1943) присвячені питанням ономастики й діалектології.

Першорядну роль Г. Стрипського у вивченні історії української мови і дослідженні пам’яток підкреслювали В. Гнатюк, І. Франко, В. Бірчак: “Др. Гіядор Стрипський перший з підкарпатських учених став студіювати давнє письменство Підкарпатської Руси та свідомо став в обороні народньої мови” [Бірчак 1937, с. 152]. Заохочений В. Гнатюком та іншими львівськими друзями, Г. Стрипський почав інтенсивно збирати на Закарпатті давні рукописні пам’ятки, якими до того часу майже ніхто не цікавився, а місцеве населення (включно інтелігенція) не надавало їм жодної ваги. Дуже скоро в нього виявилася найбільша колекція давніх закарпатських рукописів та стародруків. М. Мушинка досить докладно описує той факт, що понад 80 цінних рукописів XVII–XIX ст., між якими були й цілі збірники, він передав бібліотеці НТШ у Львові. Відомо, що частина з них була опублікована І. Франком, В. Гнатюком та М. Грушевським [Мушинка 1995б, с. 47]. Перша філологічна праця Г. Стрипського “Старша руська письменность на Угорщинѣ”, видана під псевдонімом *Я. Біленький* в Ужгороді в 1907 р., містить огляд найважливіших давніх русь-

ких творів Підкарпатської Русі та доводить, що в XVII віці писали на Підкарпатській Русі чистішою народною мовою і більш зрозумілою, як це писав в XIX віці пр. Уріил Метеор [Бірчак 1937, с. 152].

У листі від 25 січня 1907 р. Г. Стрипський повідомляє В. Гнатюка про початок публікації в угорській “Науці” своєї статті “Старша руська письменність на Угорщині”, якою він мав намір “зворот робити в нашій письменстві, іменню зближати поволеньки малоруську нашу письменність до такої ж малоруської прочої...” [Гнатюк 1998, с. 160]. “Старша руська письменність на Угорщині” Г. Стрипського постала під впливом двох праць І. Франка на основі багатого рукописного матеріалу з духовного життя Закарпаття XVII–XVIII ст.: “Карпато-руське письменство XVII–XVIII вв.” та “Студії на полі карпаторусинського письменства XVII–XVIII вв.” (1900 р.), у яких він “вперше пов’язав духовні течії письменства Закарпаття з духовним життям українським по сей бік Карпат”. Саме широка основа поглядів І. Франка, на переконання І. Панькевича, благородним духом повіяла на колишнього гарячого прихильника народного напрямку в життю закарпатських Русинів д-ра Гіядора Стрипського. Хоч праця і невелика за обсягом, а проте вона зробила своє враження на тодішню генерацію [Панькевич 1926, с. 294].

У “Записках НТШ” була надрукована цінна розвідка Г. Стрипського “Угро-руські літописні записки” (1911), у якій він подав уривки з літописів східної території Закарпаття: с. Гукливій (1660–1813), с. Золотарево (1811–1812), записки в “Острозькій біблії” 1581 р., знайденої в с. Бедевля. Нові знахідки закарпатських пам’яток Г. Стрипський подав у розвідці “Із старшої руської письменності Угорської Русі” (1914).

Ряд важливих пам’яткознавчих статей, зміст яких досі ще належно не поцінований і достатньою мірою не врахований у відповідних галузях україністики, Г. Стрипський протягом 1941–1944 рр. опублікував у журналах “Літературна неділя” (ЛН) та “Зоря – Najnal”. З-поміж них: “Турки подь Вѣднемь. Пѣсня изъ р. 1686” (ЛН, 1941, с. 122–124), “Вѣдньский Букварь р. 1770” (ЛН, 1943, с. 274–276), “Языкова памятка изъ р. 1703” (ЛН, 1943, с. 153–154), “Соборникъ Іерея Ігнатія (около р. 1660)” (ЛН, 1943, с. 149–152), “Пѣснь о Епископѣ Михайлѣ Ђлшавскомѣ изъ р. 1743” (ЛН, 1943, с. 141); “Ци была друкарня въ Грушовѣ?” (Зоря, 1942, с. 5–35), “Початки друкарства на Подкарпатію” (Зоря, 1942, с. 206–228), “Церковнѣ схематизми и назвы нашихъ сель” (Зоря, 1943, с. 206–228).

Особливий інтерес, без сумніву, становить розвідка Г. Стрипського під назвою “Штефанъ воєвода: Шаришский романсъ изъ року 1550”, опублікована в “Літературній неділі” 1942 р. Йдеться про найдавніший повний запис української народної пісні “Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?”. Уперше текст пісні опубліковано під назвою “Piseň slovenská od Benátek, kdež hojně jest Slovaků neb Chorvatů, přinesená od Nikodema” у другій частині граматики Яна Благослава “Grammatika česká” як

зразок “словенської мови”. Г. Стрипський виступив популяризатором досягнень у проясненні питань походження і мовної належності записаної Я. Благославом народної пісні про Стефана воєводу. Незважаючи на деякі неточності у викладі Г. Стрипського, цінність його публікації незаперечна [Сугоняк 2016, с. 178].

Суттєво доповнюють характеристику діяльності Г. Стрипського зі збору і дослідження стародруків його листи до В.Гнатюка та І.Франка. У листах до Франка Г. Стрипський повідомляв про цікаву знахідку у себе на горищі: “Зовсім случайно найшов єм одну стару книгу, коли не онь таку дорогу, то безспорно цінну” [№ 1613] (11 вересня 1896 р.). Про існування цієї книги Стрипський знав, бо кількома роками раніше переглядав її, “але будучи тогды гімназістом, а ще до того мадяром, якого лиш треба, не звертав на ню особливої уваги”. Після ознайомлення з “Пам’ятками українсько-руської мови і літератури” І.Франка, зізнається Г. Стрипський, він набрався чималого духу і охоти досліджувати стародруки: “набрав єм си чималого духу і охоти бути руським антикварем, чорнокнижником; тож удрапаючись на під, найшов щось таке, що вам дуже придасть ся”. Г.Стрипський писав І.Франкові про наміри і результати своїх наукових пошуків, подавав детальний науковий опис знайдених пам’яток: “Є то стара, руська рукописна книга, змісту церковного, величини: 20 ½ – 33 центиметрів, отже величезна і груба, карток (закреслено – А.Г.) сторін має теперь 472, первісно ж мала 496, отже на щастя ще не багато зtratилося з неї...” [№ 1613] (11 вересня 1896 р.). Як історик мови, дослідник рукописних пам’яток і стародруків, Г. Стрипський на підставі аналізу мови пам’ятки припускав, що праця з’явилася друком на Закарпатті і що автором її є закарпатський українець: “Що книжка вийшла на світ на нашій Русі, та писана Угорським Русином, о се свідчить – кромі означеня на 187 сторони “куплено до церкви Данилувської [Данилово, перепозаничено Jófalva, село в Марамороші] – численні мадярськи, які знаходяться досить густо. Впрочім язык майже чисто народний, коби лише так писали теперішні наші патріоти” [№ 1613] (11 вересня 1896 р.). Описуючи мовні особливості пам’ятки [в Данилові є діалект: у, кунь, вул, туп хоть автор уживає и “Кълько”], Стрипський відзначає народність і зрозумілість мови аналізованої пам’ятки, що могло би бути достатньою підставою для публікації її в “Записках НТШ”: “...тому думаю, що книга дасть ся затягнути в рамки видавництва тов. Шевченка “Monumenta linguae nec non litterarum ukr. russ-” [№ 1613]. (Лист до І. Франка від 11 вересня 1896 р.). З якою наполегливістю Г. Стрипський вившукував старі рукописи, а потім радо надавав їх І. Франкові, свідчить такий фрагмент листа: “Сими днями “ознайомлено” міні, що є в сусіднім селі Кайданові старі рукописи. Як раз неська ладжю ся тудя. Кинув-єм ся з пристрастю на ловлю книжок, та сли буде щось, зараз илю вам, хоть би було і в них написано, як в отсій, що теперь посилаю: “Хто бь єї мавь одалити оть сеї церкви, да будеть

проклять, анафтема” [1626] (≈ 1898 р.). Г. Стрипський не припиняв досліджувати стародруки. В одному з листів до В.Гнатюка з Будапешта він писав: “Я тепер укладаю бібліографію старих мадярських друків (1473–1711), появиться в марці” [Стрипський, листи до Гнатюка].

Одним із напрямів діяльності Г. Стрипського була лексикографічна робота. М. Мушинка згадує, що вчений працював над укладанням українсько-мадярського і діалектного словників [Мушинка 1995б, с. 49]. В іншій публікації М.Мушинка уточнює: закарпато-руський словник [Мушинка 1995а, с. 77]. “Угорсько-український словник Г. Стрипський уклав ще в 1919 році, але рукопис його пропав” [Мушинка 1995а, с. 77]. Чимало лексикографічних етюдів знаходимо у листуванні Г.Стрипського. На прохання В.Гнатюка Г.Стрипський з’ясовував значення слів (переважно мадяризмів): *мінеш, дільоу* (властиво: ділоу), *рбішта, біреш, тробтьоши, ват, бадал, коуруш, ціркова метла, носольа, гомбалька, черегі, пашкоу, котінец, бобалькі*, додаючи до цього етимологічні коментарі, подекуди наводить паралелі у різних мовах. Слова *адваши, тарка, помола, учлан, гайош* без контексту Г. Стрипський не наважувався пояснити: “без знання тексту не рішуся пояснити”. “А то гайош без знання цілого речення, тексту не годен знати; сам текст же [...] хоч я його маю, але задівся десь там в коморі” [Стрипський, листи до Гнатюка]. Ці матеріали засвідчують високий рівень філологічної підготовки Г. Стрипського.

У “Читанці для дорослих” знаходимо підтвердження намірів Гіядора Стрипського укласти словник народної мови. Про це автор пише наприкінці розділу “Старо-нові гадки” як про найпекучішу потребу: “як би позбирати усі домородні русько-країнські слова просто из уст народа, и як бы уложити из них повний словарь нашої народної мови” [Стрипський 1919, с. 19].

У 40-х рр. ХХ ст. Г. Стрипський розгорнув масштабну лексикографічну діяльність, закликаючи молодих учених, студентів Будапештського університету, про яких знав, підтримував із ними дружні зв’язки, збирати, ретельно зафіксувати усі слова, надсилати, публікувати матеріали до словника народної мови. Він настільки був захоплений цією ідеєю, що розробив питальник для шкільних сільських учителів з тим, щоб вони залучали до цієї роботи і учнів. Г. Стрипський хотів підготувати словник народної української лексики, до якого мали увійти й топоніми, топоапелативи, певні класи антропонімів. Про це дізнаємося з рекомендацій “Що і як треба збирати?”, поданих Г. Стрипським у статті “Як треба збирати матеріаль для словаря?” [Стрипський 1942, с. 199–201]. Автор пропонує збирати матеріал за 43-ма пунктами (І. Худоба, звірі і людина. ІІ. Людина і природа), з-поміж яких шість безпосередньо стосуються ономастики, нагадує, як записувати топонімний матеріал (назви полів, ораниць, криниць, площ, нив, лісів, потоків, гір тощо). За словами Г. Стрипського, ці назви постали одночасно із заснуванням села.

У журналі “Літературна неділя” вміщені ці-

каві відомості в рубриці “Изъ житя словъ”. У цій рубриці Г. Стрипський знову спонукає молоді патріотичні сили краю долучатися до лексикографічної роботи, пояснювати вживані народом слова. У статті “Обяснѣть сѣ слова” він пропонує подати докладні відомості про 56 слів, супроводжуючи своє прохання методичними вказівками: пояснювати слово у межах короткого речення українською мовою, бо тільки речення виключає всякі непорозуміння, при кожному слові вказувати село і жупу [Стрипський 1943, с. 131]. Із цих вказівок видно, наскільки ретельно Г. Стрипський підходив до підготовки матеріалу для словника.

У наступній розвідці “Обяснѣть сѣ слова” Г. Стрипський подає продовження переліку слів (57–158), етимологія яких авторові незрозуміла. Він невтомно нагадує читачам, що це труд на користь усього народу: “Коротко скажу: се, что я прошу у читачовъ, не на мой хосенъ всѣхъ насъ”. Натрапивши у словнику О. Митрака між іншими дивовижними словами на “русское слово” **Кики** fn. **ejtlen, kukoricza**, жартував: “Что се за слово, сей кики? плачу сто пенгевъ тому, кто найде его в маскальной литературѣ, а другихъ сто пенгевъ тому, кто пояснить, что то за мадярское слово, той ejtlen, а еще до того изъ синонимомъ кукуруза!” [Стрипський 1943, с. 167].

Ще в одній розвідці у рубриці “Изъ житя словъ” Г. Стрипський висловлює вдячність одинадцятьом читачам “Літературної неділі” (“благодарным душам”, апостолам рідного слова”), які відгукнулися на його заклик пояснити рідкісні слова [Стрипський 1943, с. 227–228].

Лексикографічна праця Г. Стрипського, на жаль, так і залишилася не завершеною, оскільки діяльність Підкарпатського общества наук була припинена у 1944, а всі матеріали були конфісковані і зберігалися у спецхранах.

Після створення автономії “Руської Країни” з окремим Русько-українським народним комісаріатом Г. Стрипський очолив відділ освіти цього комісаріату і став одночасно головним редактором офіційного органу “Руської Країни” – газети “Руська правда”, а згодом “Русько-Країнської правди” (виходила у Мукачеві 1919 р., згодом у Будапешті). Очевидно, це й дало насагу Г. Стрипському до започаткування окремої “Русько-Країнської бібліотеки”. У 1919 р. вийшла друком упорядкована Г. Стрипським “Читанка для дорослих” (на титульній сторінці видання зазначено: Русько-країнська бібліотека. Число І. Читанка для дорослих. Уложив Ядор, Мукачево 1919), яка мала започаткувати окрему “Русько-Країнську бібліотеку” [Бірчак 1937, с. 152], але внаслідок політичних подій, на жаль, не видрукувана повністю [Бірчак 1937, с. 153]. В. Бірчак у короткому розділі “Др. Гіядор Стрипський” своєї праці “Літературні стремління Підкарпатської Руси” серед іншого позитивно відзначив намагання Г. Стрипського частково реформувати правопис, наближуючи його до фонетичного [Бірчак 1937, с. 152]. Цитуємо за другим виданням, але ці ж оцінки були і в першому виданні праць В.Бірчака). Ці

ідеї Г.Стрипський послідовно продовжує у “Читанці для дорослих”, про що К. Галас писав: “Показово, що його “Читанка для дорослих”, яка так і не встигла дійти до тих, на кого розраховувалася, була написана фонетикою. А видано її в Українському видавництві “Час” у Будапешті [Галас 1992, с. 3]. Передмова до видання “Всім до знання про основи нашої освіти” [Стрипський 1919, с. 3–6] засвідчує як любов до рідної мови, так і належну філологічну підготовку автора. Г. Стрипський закликає до змін в освітній справі, передусім домогтися права народу використовувати свою просту, але гарну мову у друкованих творах, у літературі. У популярній формі він викладає свої погляди на перспективи правописних змін: “Штоби правильно и вірно выразити народну мову письмом, не можеме вже дале держатися того старого правописа, котрого нас давніше учили. Из сеї причини ступаєме слідом усіх славянських народів, што Кириловськими буквами пишуть, и котрі народы зреформовали кирилицю вже скорше нас. Так на примір Українці, Болгары та Сербы вывергли из азбуки непотрібні їм буквы *ы, ъ, ѣ*, а Москалі кромі сих опустили еще и букву *і*. Из сих мы покинеме хосновати непотрібный *ѣ*; заступаєме старый *ѣ* через *і*; задержиме букву *ы*...” [Стрипський 1919, с. 4]. Необхідність переходу на фонетичний принцип правопису Г. Стрипський мотивує так: “Абы облещити навчаня дїтїи та неписьменных дорослых...”, “а што половина нашого народу не знає таки и выговорити [букву – А.Г.], то красше буде нам єї позбутися...”, “кождий діалект має право *читати* сєсю *ѣ* букву по своєму выговору, айбо каждый діалект повинен *писати* такі слова *єднаково*. За сєсе все нияк не треба гадати, ож то якісь нові выдумки ис сими буквами...”. Йдеться про літери *є, г*, які “приходять в усіх старих угорських письмах 17–18. віку”, а давні *і, ѣ* дуже потрібні нам для ясности и простоты”. Отже, автор “Читанки для дорослих” рекомендує писати по чисто русько-країнському народному языкови так: *Легкий чоловік ступає легко хоть у бідї, хоть у гораздї. Єдна ластівка не принесе ще весну мурягам на горюгах. Кѣнь и вѣл то майно Русинѣв* [Стрипський 1919, с. 6]. Далі у розділі “Старо-нові гадки” автор поступово підводить читачів до усвідомлення необхідності піднести (прочистити) русько-країнський дух, “обы не був такий заобсталий та бідненький”, бо “с людьми неписьменними” або мало освіченими далеко поїти не мож”. Виділяючи “чотыриякі языки”, які утворилися під Карпатами, Г.Стрипський дає характеристику цих “пѣднарїчїи”, із яких треба утворити спільну й одностайну писемну мову: “1. *долишнянський*, там, де говорять “кунь, мелай”. 2. *верховинський*, поздовж хребта Карпатѣв, де говорять “кінь та кукуруза”. 3. *Середній* в серединї помежи першими двома с діалектом “кїнь и кендериця”. 4. *Шаршиско-Маковицький*, с выговором “кынь”, який є також и на сонцєходї од Мараморошицѣга” [Стрипський 1919, с. 11]. Витворення єдиної літературної мови для всіх чотирьох регіонів Г. Стрипський не вважав складним завданням, адже така мова, вироблена предками у 16–

17 ст., дійшла до наших часів у прекрасних старих фоліантах. Залишається продовжити ту літературну спадщину, пристосувати її до теперішніх часів: “Бо знайте, што тоті старі фоліанти писані таким гладким, чистим угорсько-русським *народним* языком, што їх аж любо читати и доньї...” [Стрипський 1919, с. 11–12]. Автор послідовно обстоює думку про те, що літературною мовою має бути “язык робучого народа Русько-Країнського”, вона має “витворитися из бесїды нашого простака” і участь у її становленні повинен брати кожний Країнець. Обов’язок кожного – дбати про те, щоб літературна мова була для всіх спільною, щоб її “уживали на письмі, у школі, в урядованю, в театрі и на казалньниці”. У рубриці “Мова и язык” Г. Стрипський висловлює стурбованість тим, як “наші школовані Русини утратили пѣд довгим панованем угорської культуры дуже много из чуйности языкового своѣго” [Стрипський 1919, с. 13]. Наполегливі заклики відмовитися від застарілого правопису і натомість запровадити фонетичний супроводжуються оглядом правописних реформ в інших слов’янських народів, а також у румунів: “Отже як видите, цілий славянський світ, што лиш хоснує кирилицю, обновив свої давні буквы, бо сєго домагався у них час новосвітний и природа самого языка” [Стрипський 1919, с. 17]. Характерний для Г.Стрипського емоційний, колоритний стиль викладу цілком виправданий в аналізованому виданні: “А світ єднач не завалився, што їх [букви – А.Г.] Петро скасовав!” На закиди про нібито збідненість мови руського народу, на те, що в ній не вистачає багатьох слів, необхідних для наукових праць, Г.Стрипський дає таку відповідь: “вы самі єсьте бідні ис своїм слабым знанем руського языка, а не руський народний язык є бідним”. Як доказ багатства рідної мови наводить десять відповідників до одного угорського слова *unokatestvѣr: братанець, братанка, сестринець, сестриниця, стрычаник, стричаниця, тютчаник, тютчаниця, вуйчаник, вуйчаниця* [Стрипський 1919, с. 19]. Великої ваги автор надає синтаксису, закликаючи писати свою бесїду своєю складнею, бо складня руська особлива, не така, як мадярський *szórend*, на що особливо слід зважати, а навчитися складні можна, пильно та уважно прислухаючись до бесїди селян.

Зміст “Читанки для дорослих” склали різножанрові матеріали: оповідання Стефана Тєсловича из 1637-го року “Змїи и донька Королева” (с. 21–27), “Из уст народа” – чотири народні оповідання “Дерев’яна паска”, “Пропає котел”, “Грабельно та жид”, “О гадї, што го вандрївник ослєбодїл” (с. 28–30), поезія “Спївай руснак!” Г.Стрипського (Ядора) (с. 40–41), звіт про “Другий концерт русько-країнський” (с. 42–49), “Бєсїда Д-ра Августина Штєфана” (с. 50–58), “Образки з Руської-Країни” (с. 59–66), вірш “Пророк” Т.Шевченка (с. 67–68), “Из чого нам научити-ся по руськи?” (с. 69–73), інші фольклорні записи.

До оповідання С. Тєсловича додана передмова, у якій читач знайде високу оцінку таланту автора, одного з “найкрасших сынѣв Руської-Країни”. Народні оповідання підібрані так, щоб представити

діалекти “Руської Країни”, продемонструвати їхню близькість і те, що жоден із діалектів не має переваги над іншим. Це дає підстави укладачеві “Читанки для дорослих” задекларувати засади літературної мови “Руські Країни”: “наш Русько-Країнський літературний язык має утворити-ся на основі народної мови, и то зливанем усіх діалектѡв в одно” [Стрипський 1919, с. 28]. “Ци говорять у нас у кождѡм селї инакше?” – назва розділу, в якому автор коментує висловлювання нерозважливих людей, далеких від питань мови, готових на кожному кроці стверджувати, що через відмінності у говірці кожного села запровадити єдину літературну мову неможливо. У відповідь таким “сільським філологам” Г. Стрипський зіставляє п’ять зразків “нарічій” (Східно-Мараморощина, Уточансько-Бережанщина, Ужансько-Землинщина, Верховинщина, Шарищина) і зразок літературної форми [Стрипський 1919, с. 37–39] і доводить, що всі наведені діалектні зразки дуже подібні.

Таким чином, Г. Стрипський виробив свою систему правопису на фонетичній українській основі і задекларував її в “Читанці для дорослих”, яка, хоч і не встигла дійти до тих, на кого була розрахована, посідає особливе місце у доробку Г. Стрипського. Те, з якою наполегливістю він обстоював намагання внести зміни у правописну систему (хоча потім він відступив від цих намірів), заслуговує на визнання і об’єктивну оцінку.

Воістину трудар високого рівня, за визначенням К. Галаса, Гядор Стрипський зробив неоціненний внесок у розвиток мовознавчої думки і становлення мовознавчих студій на Закарпатті.

Висновки. Для того щоб подати якомога цілісний і об’єктивний портрет Г. Стрипського-мовознавця, слід ґрунтовно дослідити усі його праці. Г. Стрипський має незаперечні заслуги в історії боротьби за народну мову на Закарпатті. Незаперечною заслугою вченого у становленні лінгвоукраїнознавчих студій на Закарпатті є величезні зусилля, спрямовані на наукову фіксацію і вивчення народної мови, які викликали велику хвилю ентузіазму, у результаті чого у “Літературній неділі” в 40-х роках минулого століття з’явилися ґрунтовні наукові студії з історичними коментарями з питань ономастики, діалектології, лексикографії. Заохочені настановами Г. Стрипського записувати й досліджувати діалектний, у т. ч. ономастичний матеріал, молоді студенти-славісти Будапештського університету К. Галаса, О. Балецький, Й. Архій прислухалися до порад вченого старшої генерації і почали активно друкувати у “Літературній неділі” свої ранні мовознавчі розвідки, які вже засвідчували високий європейський науковий рівень.

Перспективу дальших досліджень з цієї теми вбачаємо у вивченні епістолярію Г. Стрипського як одного з джерел дослідження мовознавчої спадщини вченого, а також тих наукових праць, які ще не були предметом докладного мовознавчого аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі. Друге доповнене видання. Ужгород, 1937. 190 с.
2. Володимир Гнатюк: Документи і матеріали (1871–1989). Львів, 1998.
3. Габор В. Стрипський Гядор. *Українська журналістика в іменах*. Львів, 1998. Вип. V. 412 с.
4. Галас А. Лінгвостилістичні параметри епістолярію Г. Стрипського. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Зб. наукових праць. Вип. 18. Ужгород, 2013. С. 16–21.
5. Галас К. Закарпатоукраїнський ономаст Гядор Миколайович Стрипський. *Onomastica*. XVI. Вроцлав, 1971. С. 299–305.
6. Галас К. Українська топонімія Закарпаття в лінгвістичному аспекті. Ужгород, 1979. 119 с.
7. Галас К. Згадуючи Г.М.Стрипського. *Закарпатська правда*. 1992. 26 листопада. № 108. С. 2–3.
8. Галас Б.К., Галас К.Й. Стрипський Гядор Миколайович. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2000.
9. Гнатюк В. Д-р Гядор Стрипський. *Вперед*. 1919. 28 січня. С. 2–3.
10. Листування І. Франка [Електронний ресурс]. URL: <http://www.franko.lviv.ua/history/franko-letters>.
11. Мушинка М. Вчений із Шелестова. *Календар “Просвіти” на 1995 рік*. Ужгород, 1995а. С. 73–78.
12. Мушинка М. “Світлий дух Угорської Русі”. *Карпатський край*. Ужгород, 1995б. №1–4. С. 46–50.
13. Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: *Малий енциклопедичний словник*. Ужгород, 1999.
14. Панькевич І. Іван Франко і Закарпатте. Літературно-науковий вісник. Річник XXV. Т. ХС. Львів, 1926.
15. Поп І. Стрипський Гядор. *Енциклопедія Подкарпатської Русі*. Ужгород, 2006.
16. Стрипський Гядор. *Енциклопедія українознавства*. Т. 8. 1976. Перевидання в Україні. Львів, 2000.
17. Стрипський Ядоръ. Гдѣ документи старшей исторіи Подкарпатской Русі? О межевых названіяхъ. Ужгород, 1924. 66 с.
18. Стрипський Я. Другий випуск про Осоя. *Літературна недѣля*. Рочникъ III. Унгарь, 1943. С. 81–83.
19. Стрипський Г. Листи до В.Гнатюка. *Львівська нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів*. Ф. 34. Спр. 539 / 24. 37 арк.
20. Стрипський Я. Обяснѣтъ сѣ слова [Изъ житя словъ]. *Літературна недѣля*. Рочникъ III. Унгарь, 1943. С. 131.
21. Стрипський Я. Путаниця около назвы Осой. *Літературна недѣля*. Рочникъ II. Унгарь, 1942. С. 246–249.
22. Стрипський Я. Ци знаете назву свого села? *Літературна недѣля*. Рочникъ II. Унгарь, 1942. С. 28–30.

23. Стрипський Я. Як треба збирати матеріяль до словаря? *Литературна недѣля*. Рочникъ П. Унгварь, 1942. С. 199–201.
24. Стрипський Я. Читанка для дорослих. Мукачово, 1919.
25. Сугоняк В. Ономастичні студії у виданнях Підкарпатського общества наук. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Зб. наукових праць. Вип. 18. Ужгород, 2013. С. 67–71.
26. Сугоняк В. Пам'яткознавчі розвідки Г. Стрипського у виданнях Підкарпатського общества наук. *Студії з філології та журналістики*. Зб. наук. праць. Вип. 4. Ужгород: Гражда, 2016. С. 177–179.
27. Сюсько М. Гіядор Миколайович Стрипський: 130-річчя з дня народження прозаїка, перекладача, фольклориста (1875–1946). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік*. Ужгород, 2004. С. 125–127.
28. Тиводар М. Учений, письменник, журналіст, перекладач. До 140-річчя від дня народження Гіядора Стрипського. *Календар "Просвіти" на 2015 рік*. Ужгород, 2015. С. 39–42.
29. Удварі І. Відомості про перекладацьку діяльність Гіядора Стрипського. *П'ятий конгрес Міжнародної асоціації Україністів. Мовознавство*. Чернівці, 2003. С. 464–470.
30. Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-х т. Львів–Станіславів–Коломия, 1930–1933.
31. Хланта І.В. Стрипський Гіядор Миколайович. *Енциклопедія Закарпаття: Визначні особи ХХ століття*. Ужгород: Гражда, 2007.
32. Lebovics Victória. *Ars translationis*. Статті по історії, аналізу и преподаванію перевода. Budapest, 2018. 263 с.

REFERENCES

1. Birchak V. (1937) Literaturni stremlinnia Pidkarpatskoi Rusy [Literary aspirations of Subcarpathian Rus]. *Druhe dopovnene vydannia*. Uzhhorod. 190 s. [in Ukrainian].
2. Volodymyr Hnatiuk: Dokumenty i materialy (1998) [Documents and materials] (1871–1989). Lviv [in Ukrainian].
3. Habor V. (1998). Strypskyi Hiiador [Strypskyi Hiyador]. *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh*. Lviv, 1998. Vyp. V. 412 s. [in Ukrainian].
4. Halas A. (2013) Lihvostylistychni parametry epistolariiu H. Strypskoho [Linguostylistic parameters of H. Strypskyi's epistolary]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zb. naukovykh prats*. Vyp. 18. Uzhhorod. S. 16–21. [in Ukrainian].
5. Halas K. (1971) Zakarpatoukrainskyi onomast Hiiador Mykolaiovych Strypskyi [Transcarpathian Onomast Hiiador Strypskyi] *Onomastyka*. XVI. Vrotslav. S. 299–305. [in Ukrainian].
6. Halas K. (1979) Ukrainska toponimiia Zakarpattia v lihvostychnomu aspekti [Ukrainian Toponymy of Transcarpathia in Linguistic Aspect]. Uzhhorod. 119 s. [in Ukrainian].
7. Halas K. (1992) Zhaduiuchy H.M. Strypskoho [Remembering H.M. Strypskyi]. *Zakarpatska pravda*. 26 lystopada. № 108. S. 2–3.
8. Halas B.K., Halas K.Yo. (2004) Strypskyi Hiiador Mykolaiovych [Strypskyi Hiyador Mykolayovych]. *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Kyiv. S. 656 [in Ukrainian].
9. Hnatiuk V. (1919) D-r Hiiador Strypskyi [Dr. Hiyador Strypskyi]. *Vpered*. 28 sichnia [in Ukrainian]. S. 2–3.
10. Lystuvannia I. Franka [Correspondence of I. Franko] [Elektronnyi resurs]: <http://www.franko.lviv.ua/istoryky/franko-letters> [in Ukrainian].
11. Mushynka M. (1995) Vchenyi iz Shelestova [Scientist from Shelestov]. *Kalendar «Prosvity» na 1995 rik*. Uzhhorod. S. 73–78 [in Ukrainian].
12. Mushynka M. (1995) «Svitlyi dukh Uhorskoï Rusi» [«The Light Spirit of Hungarian Rus»]. *Karpatskyi krai*. Uzhhorod. №1–4. S. 46–50 [in Ukrainian].
13. Pavlenko H. (1999) Diiachi istorii, nauky i kultury Zakarpattia [Figures of history, science and culture of Transcarpathia]: *Malyi entsyklopedychnyi slovnyk*. Uzhhorod [in Ukrainian].
14. Pankevych I. (1926) Ivan Franko i Zakarpattia [Ivan Franko and Transcarpathia]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*. Richnyk XXV. T. XS. Lviv [in Ukrainian].
15. Pop Y. (2006) Strypskyi Hiyador [Strypskyi Hiyador]. *Entsyklopediia Podkarpatskoi Rusy*. Uzhhorod [in Ukrainian].
16. Strypskyi Hiiador (2000) [Strypskyi Hiyador]. *Entsyklopediia ukrainoznavstva*. T. 8. 1976. Perevydannia v Kuraini. Lviv [in Ukrainian].
17. Strypskyi Yador (1924). Hde dokumenty starshei istorii Podkarpatskoy Rusy? O mezhevykh nazvaniyakh [Where are the Documents of the Older History of Subcarpathian Rus? About Boundary Names]. Uzhhorod. 66 s. [in Ukrainian].
18. Strypskyi Ya. (1943) Druhyi vypusk pro Osoia [The second issue about Osoy]. *Lyteraturna nedilia*. Rochnykъ III. Unhvarъ. S. 81–83 [in Ukrainian].
19. Strypskyi H. Lysty do V. Hnatiuka [Letters to V. Hnatiuk]. *Lvivska nats. nauk. b-ka Ukrainy im. V. Stefanyka. Viddil rukopysiv*. F. 34. Spr. 539 / 24. 37 ark. [in Ukrainian].
20. Strypskyi Ya. (1943) Obiasnit si slova [Iz zhytia slov] [Explain the words [Remove the life]]. *Lyteraturna nedilia*. Rochnykъ III. Unhvarъ. S. 131 [in Ukrainian].
21. Strypskyi Ya. (1942) Putanytsia okolo nazvy Osoi [Confusion about the name Osoy]. *Lyteraturna nedilia*.

Rochnyuk II. Unhvar. S. 246–249 [in Ukrainian].

22. Strypskyi Ya. (1942) Tsy znaete nazvu svoho sela? [Do you know the name of your village?] *Literaturna nedilia*. Rochnyuk II. Unhvar. S. 28–30 [in Ukrainian].

23. Strypskyi Ya. (1942) Yak treba zbyrati material do slovaria? [How to collect the material to the dictionary?] *Lyteraturna nedilia*. Rochnyuk II. Unhvar. S. 199–201 [in Ukrainian].

24. Strypskyi Ya. (1919) Chytanka dlia doroslykh [Chitanka for mature]. Mukachovo [in Ukrainian].

25. Suhoniak V. (2013) Onomastychni studii u vydanniakh Pidkarpatskoho obshchestva nauk [Onomastic studies in the form of the Subcarpathian Society of Sciences]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zb. naukovykh prats*. Vyp. 18. Uzhhorod. S. 67–71 [in Ukrainian].

26. Suhoniak V. (2016) Pamiatkoznavchi rozvidky H.Strypskoho u vydanniakh Pidkarpatskoho obshchestva nauk [In memory of H. Strypskyi's rosaries in the views of the Subcarpathian Society of Sciences]. *Studii z filolohii ta zhurnalistyky. Zb. nauk. prats*. Vyp. 4. Uzhhorod: Grazhda. S. 177–179 [in Ukrainian].

27. Siusko M. (2004) Hiiador Mykolaiovych Strypskyi: 130-richchia z dnia narodzhennia prozaika, perekladacha, folklorysta [Hiyador Mykolayovych Strypskiy: 130th birthday anniversary of prose, translator, folk researcher] (1875–1946). *Kalendar kraieznavchykh pamiatnykh dat na 2005 rik*. Uzhhorod. S. 125–127 [in Ukrainian].

28. Tyvodar M. (2015) Uchenyi, pysmennyk, zhurnalist, perekladach. Do 140-richchia vid dnia narodzhennia Hiiadora Strypskoho [Scientist, Writer, Journalist, Translator. Until 140th birthday anniversary of Hiyador Strypskyi]. *Kalendar «Prosvity» na 2015 rik*. Uzhhorod. S. 39–42 [in Ukrainian].

29. Udvari I. (2003) Vidomosti pro perekladatsku diialnist Hiiadora Strypskoho [Information about translate activities by Hiyador Strypskyi]. *Piatyi konhres Mizhnarodnoi asotsiatsii Ukrainistiv. Movoznavstvo*. Chernivtsi [in Ukrainian].

30. Ukrainska zahalna entsyklopediia. Knyha znannia v 3-okh t. (1930– 1933) [Ukrainian general encyclopedia. Book of knowledge in 3 t.]. Lviv–Stanislaviv–Kolomyia [in Ukrainian].

31. Khlanta I.V. (2007) Strypskyi Hiiador Mykolaiovych [Strypskyi Hiyador Mykolayovych]. *Entsyklopediia Zakarpattia: Vyznachni osoby XX stolittia*. Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].

32. Lebovics V. (2018) Ars translationis. [Articles on the history, analysis and teaching of translation]. Budapest. 263 c. [in Ukrainian].

HIYADOR STRYPSKYI

IN THE HISTORY OF UKRAINIAN LINGUISTICS IN TRANCARPATHIA

Abstract. The purpose of the article is to summarize the known facts about the life and activity of Hiyador Strypskyi (1875–1946), the Ukrainian and Hungarian scientist, known in scientific circles primarily in connection with powerful folklore, ethnography, translation, publishing, editorial, literary, public activity. In difficult social circumstances, he made a significant contribution to the study of culture, history, language, literature, folk art of Transcarpathia, earning a well-deserved recognition of his work in academia. H. Strypskyi's work in the history of the formation of linguistic studies in Transcarpathia, especially in onomastics, dialectology, history of language, monuments, lexicography, in reforming the spelling system, which makes it possible to determine the proper place of a scientist in the history of linguistics.

We see the relevance of the article in the absence of a comprehensive study of linguistic scientific developments H. Strypskyi. The subject of the article is the activity of H. Strypskyi, aimed at the establishment of scientific studies in linguistic fields in Transcarpathia in the late XIX – early XX centuries. The tasks were to summarize the experience of scientific study of the heritage, in particular, linguistics, H. Strypskyi, to thoroughly analyze his studies and make an attempt to outline the circle of linguistic interests of the scientist. An attempt was made to present the scientific achievements of this extraordinary personality against the background of socio-political conditions in Transcarpathia in the late XIX – early XX centuries.

The contribution of H. Strypskyi to the formation of a number of areas of linguistic research is determined: dialectology and onomastics, history of language, lexicology, lexicography, spelling issues, and the significance of the results of scientific activity of a scientist for further linguistic studies is updated.

Key words: H. Strypskyi, Transcarpathia, history of linguistics, linguistic studios.

Стаття надійшла до редакції 2 листопада 2019 р.

© Галас А., 2019 р.

Алла Галас – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-9867-4614>

Alla Halas – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-9867-4614>